

Nr 433.

Av herr **Vennerström**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 379, med förslag till ändrad lydelse av § 15 regeringsformen.*

Knappt på något område ha, åtminstone under det nya statskicketets första årtionden, brytningarna mellan riksdagen och den personliga konungamakten varit så skarpa som i fråga om de s. k. *kommandomålen*. I samband med förslaget om ny ordning för utrikesärendenas behandling har regeringen upptagit även denna fråga för att — *icke lösa den*.

Kommandomålen behöva, enligt § 15 regeringsformen, av Konungen icke föredragas i statsrådet. Han behöver endast höra chefen för det departement, varunder ärendet hör. Härtill kommer, att icke ens denne behöver kontrasignera beslutet för att det skall bliva giltigt. Departementschefen är blott skyldig att yttra sina betänkligheter, då hans mening icke överensstämmer med Konungens beslut.

I detta fall har regeringsförslaget helt bibehållit den gamla, för personlig maktutövning av Konungen — eller eventuellt departementschefen — så gynnsamma formuleringen.

Vidare innehåller för närvarande paragrafen, att, då departementschefen finner de företag Konungen besluter »vara av en vådlig riktning eller omfattning eller grundade på ovissa eller otillräckliga medel att dem utföra», skall han tillstyrka deras hänskjutande till ett krigsråd.

Onekligen är den garanti mot landsfarliga beslut paragrafen i detta fall vill bjuda alldeles för svag. Den hade behövt i hög grad skärpas. I stället har regeringen i sitt förslag alldeles borttagit densamma.

Angående kommandomålen väckte herr L. O. Smith år 1889 i första kammaren en märklig motion (nr 57), vilken torde varit författad av S. A. Hedin. Det heter däri bland annat:

»Grundlagsstiftaren har själv låtit undslippa sig en bekännelse om vådan av den makt, som han lagt i Konungens hand genom § 15 regeringsformen — —. Ordalagen äro anmärkningsvärda: de röja, att grundlagens författare insett, att till kommandomålen, vilka grundlagsstiftaren gjort till ett experimentalafält för regentens okontrollerade godtycke, kunna räknas åtgärder, som hava till ändamål eller till verkan att föranleda krig — —. Att grundlagstiftarna verkligen insett, att de givit kommandomålens område en vådlig utsträckning, framgår ytterligare av konstitutionsutskottets memorial den 2 juni 1809, där det talas om de medel, en 'krigslysten monark' äger att 'förmå sina grannar till fredsbrott', bland vilka medel utskottet nämner 'övningsläger, anställda nära deras gränser' — således företag, som höra till kommandomålens klass — — —. Även om den ende rådgivare Konungen är pliktig att höra — — — motsätter sig de 'vådliga' företagen, kan Konungen likväl genom åtgärder i kommandoväg framkalla sådana förvecklingar med främmande makt eller föranleda ett så omedelbart krigsutbrott, att *statsrådets* råd och föreställningar bliva maktlösa eller komma för sent — —. Ty han kan giva befallning om dessa åtgärder, utan att hans befallning såsom eljest i alla, även de ringaste ärenden behöver föredragandens kontrastsignation för att bliva gällande (§ 38). Förutsätter man, att en sådan ytterlighet är föga sannolik — otänkbar eller omöjlig är den ju icke — och att Konungen skulle önska åtminstone stödet av en kommandoföredragandes medverkan, så lär det väl icke vara övermåttan svårt att förmå *en* rådgivare att åtaga sig det efter våra grundlagar absolut ofarliga ministeriella ansvaret.»

Jämför man detta yttrande med regeringens nu föreliggande förslag, så finner man, hur illa den nutida liberalismen och tyvärr även den nutida socialdemokratien, vårdat det arv av konstitutionella principer, som gammalliberalismens främste man efterlämnat. Den ovan citerade motionen utmynnade i ett yrkande på kommandomålens borttagande. Regeringen nöjer sig med att definiera deras räckvidd. I det utkast till lag om kommandomål, som bifogats propositionen, uppräknas såsom sådana flera, vilka kunna inleda oss i krigiska eller andra farliga förvecklingar med främmande makter eller åsamka landet andra svårigheter och faror. Där uppräknas t. ex. »fartygs utsändande på expedition» och »instruktioner för befälhavare» — man tänke endast på föregående och även innevarande års Ålandsexpeditioner. Vidare »uttågning och fördelning

av värnpliktiga till tjänstgöring» — man tänke på spanska sjukan och de många unga mäns liv, som truppsamlingarna under dess värsta härjningstid kostade. Slutligen »instruktioner för militär- och marinattachéer samt andra personer, som tilldelas särskilda uppdrag» — i vilka förvecklingar sådana herrars verksamhet kan indraga ett rike, visade sig i Frankrike under Dreyfusaffären.

Likväl har regeringen icke ens krävt föredragande ministers kontratsignation, utan den har tvärtom förtunnat paragrafen, gjort den mer lämpad för personlig maktutövning genom att borttaga varje särskilt försiktighetsmått i fråga om »vådliga» åtgärder. Dock hade 1894 års kommitté angående lant- och sjöförsvarsdepartementenas sammanslagning tillstyrkt, att sådana ärenden skulle hänskjutas till statsrådet.

Likaså har regeringen i § 105 bibehållit en formulering, som utsluter varje verksamt konstitutionellt ansvar för föredraganden i kommandomålen och varje verksam riksdagskontroll över desamma. Angående denna paragraf har ändringsyrkande framställts i en motion med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 346.

I L. O. Smiths motion av år 1889 och S. A. Hedins egen i andra kammaren 1893 (nr 222) yrkades kommandomålets fullständiga avskaffande. I en motion (andra kammaren nr 188) av 1901 nöjde sig däremot Hedin med att yrka på bättre konstitutionella garantier för deras behandling. Av praktiska skäl — för att ej belasta statsrådet med alltför många ärenden — synes det lämpligast att följa denna hans senare linje.

Alltså föreslås, att riksdagen måtte såsom vilande antaga regeringsformens § 15 i följande lydelse:

»Kommandomål, varmed förstås sådana, som Konungen, i egenskap av högste befälhavare över krigsmakten till lands och sjöss, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då han själv förer riksstyrelsen, avgöra i närvaro av chefen för det departement, dit ärendet hörer, och skola Konungens beslut för att bliva gällande vara försedda med Konungens underskrift och kontratsignation av vederbörande föredragande, som vare ansvarig att besluten instämma med däröver förda protokoll. Finner nämnde ämbetsman dessa företag vara av en vådlig riktning eller omfattning eller grundade på ovissa eller otillräckliga medel att dem utföra, tillstyrke han ärendets företagande i statsrådet.

Genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag bestämmes, vilka regeringsärenden må handläggas såsom kommandomål.»

Stockholm den 12 april 1919.

Ivar Vennerström.
